

ОЦІНКА ДОСВІДУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ КРАЇН ЄВРОПИ

Аннотація. Рассмотрена методика количественных и балльных оценок показателя опыта интеграционных процессов стран Европы. Выделены и обоснованы группы и категории стран по количеству международных организаций и средней продолжительности их членства в важнейших организациях. Ключевые слова: международные межправительственные организации, процессы евроинтеграции, оценка опыта интеграционных процессов, категории стран.

Annotation. Afanasyev O.Y. Estimation of experience of integration processes of countries of Europe. The method of quantitative and ball estimations of index of experience of integration processes of countries of Europe is considered. Selected and grounded groups and categories of countries on the amount of international organizations and mean time of their membership in major organizations. Keywords: international government organizations, processes of eurointegration, estimation of experience of integration processes, categories of countries.

Яскравою формою прояву глобалізаційних процесів вважають «бум» творення міжнародних організацій (МО), адже міжнародні інтеграційні угруповання країн є головною формою прояву політичної глобалізації. Але й інші види глобалізації – економічна та соціокультурна – також реалізуються механізмами МО економічного, фінансово-економічного, етнокультурного (останніх значно менше) профілів тощо. МО є феноменом міжнародних відносин, сформованим і юридично оформленим у ХХ ст. У світі сьогодні налічується понад 600 міжурядових організацій (МУО) та понад 6000 міжнародних неурядових організацій [1, 2], і їх кількість невпинно зростає. Тож у сучасному світі МО є основним організатором спілкування держав. Можна сказати, що сьогодні сама участь окремої держави в МО стає для неї фактором міжнародної соціалізації.

Так історично склалося, що Європа була (і в багатьох випадках продовжує бути) засновницею всіх відомих форм цивілізованого суспільно-політичного життя (держави, форми правління, суспільного ладу, територіального устрою тощо). Також само і перші види міжнародних інтеграційних угруповань виникають саме в цій частині світу ще за античних часів. Фахівці, що вивчають історію МО, вважають, що першою МУО в її класичному сучасному розумінні була *Центральна комісія по судноплавству на Рейні*, утворена в 1831 р. [2]. Певні МО минулого стали прообразами сучасних міжнародних організацій, так, наприклад, прообразом сучасного НАТО можна вважати військово-політичний блок Антанта (1904–1918 рр.), а першою спробою створення організації типу сучасного ООН вважають Лігу Націй (1919 – 1939 рр.)

Метою даної публікації є розробка та апробація показників для кількісної оцінки інтеграційного досвіду країн Європи. Ця мета зумовлена тим, що різні країни по-різному інтегровані в глобальні, регіональні та локальні МО, часто членство в тій чи іншій організації вважається за показник ступеня «європеїзованості» країни, належності її до спільноти демократичних держав, свідчить про міжнародний авторитет держави, засвідчує її місце в системі міжнародних політичних стосунків тощо. Але на питання «На скільки глибоко країна є інтегрованою у світове співтовариство?» однозначну відповідь дати складно. Найоптимальнішим для цього здається застосування методики кількісного аналізу та бальної оцінки.

Першим етапом дослідження є визначення з переліком МУО. В якості вихідної інформації для цього нами використана "Книга фактів ЦРУ - 2007" [3]. Причини обрання саме цього видання прості. По-перше, сьогодні це видання найбільш інформаційне, оперативне й повне про МО. По-друге, це найбільш доступна в електронному виді ін-

формація, хоча база даних ЦРУ про МО не є повною але, як здається, це й не можливо зробити, адже, як зазначалося вище, кількість цих організацій перевищує кількість сучасних держав світу. Із «Книги фактів» для нашої мети взяті всі МО, в роботі яких беруть участь країни Європи. Таких організацій виявилось **114**. Для реалізації класифікаційного принципу всі МУО нами поділені на 3 групи та 4 підгрупи за територіальним принципом:

1) **глобальні організації** (73 організації, 64%), членами яких є країни, що розташовані на кількох континентах та частинах світу, із підрозділом на підгрупу організацій за егідою ООН (58 організацій), та інших глобальних організацій;

2) **регіональні організації** (28 організацій, 24,6%) – що охоплюють країни певного великого регіону планети (як правило, маються на увазі континенти й частини світу, але подекуди – й кількох континентів, але певного регіонального характеру розташування). Всі організації даної категорії поділені на дві підгрупи: А) 10 організацій, що є регіональними в Європі й утворені самими країнами цього регіону; також віднесені до даної категорії деякі організації, які зазвичай визначаються саме як регіональні, але охоплюють одну-дві країни з «неєвропейського» регіону, але в яких країни Європи значно переважають кількісно (як-от, наприклад, НАТО – не європейськими країнами тут є лише США, Канада й Туреччина; ОБСЄ – включає всі азійські країни СНД, Туреччину; і навіть сьогодні вже й ЄС, адже вона включає в себе Кіпр – країну Азії); Б) підгрупа з 18 МО, утворених країнами інших регіонів планети (Азії, Африки, Америки) але із активною участю країн Європи – як правило, це фінансові й банківські МУО;

3) **субрегіональні та локальні організації** (13 організацій, 11,4%) – що утворені певною групою європейських країн, як правило, мають незначну кількість членів, носять своєрідний «субрегіонально-галузевий» характер.

Отже, вже за співвідношенням часток категорій МУО за територіальною ознакою видно, що найбільшою, найважливішою міжнародною організацією на сьогоднішній день є Організація Об'єднаних Націй та система організацій, що створені під її егідою й входять до її структури. Таким чином, в інтеграційних прагненнях країн Європи переважає глобальний (зовнішній) чинник. Навіть Ватикан (Святий Престол) – держава, що практично завжди займає нейтральну позицію щодо участі в міжнародних організаціях через специфічний державний устрій, є дійсним членом 8 організацій системи ООН (при цьому, все ж, до складу ООН входить лише як спостерігач, а не повноправний член). І Швейцарія, яка досить тривалий час зберігала повний нейтралітет щодо увіходження до будь-яких організацій, в 2002 р. вступила до ООН, а також поступово ще до 63 організацій (теж переважно у системі ООН).

Серед інших глобальних організацій (що не входять до системи ООН) переважають економічні (ОЕСР, Австралійська Група, БАІГ, Паризький Клуб), консультативно-політичні (G-5, G-6, G-7, G-8, G-10, G-77, Міжпарламентська Рада), а також історико-культурні, утворені колишніми країнами-метрополіями разом із їхніми колишніми колоніями (Співдружність, Франкофонія, Португальська Співдружність).

Серед групи регіональних МО європейських країн найважливішими як в регіоні, так і в світі, є Європейський Союз та система супутніх йому організацій (Рада Європи та інші, в т.ч. економічні), НАТО та споріднені із нею організації (Партнерство заради миру та ін.), а також ОБСЄ [4, 6]. Ці МО мають великий авторитет в регіоні і світі, колегіально прийняті рішення цими організаціями мають важливе значення й для країн, що не входять до них, а часто – зумовлюють певні розклади економічної, політичної та військової ситуації й в інших регіонах планети. Якщо порівнювати різні регіональні МО країн інших регіонів, то, напевно, європейські регіональні організації є найпотужнішими в світі.

Також є велика кількість регіональних МО, утворених країнами інших регіонів, але до членства в яких запрошені й окремі країни Європи. Це, як правило, валютно-фінансові установи – міжнародні банки, що опікуються економічним розвитком країн своїх регіонів (Карибський, Африканський, Ісламський, Азіатський, Західноафриканський та ін.). Країни Європи виступають в них як акціонери, засновники статутного капіталу, або як кредитори економічного розвитку тощо. Це притаманне для групи високорозвинених країн Європи.

Глибока економічна криза, що сталася в країнах Східної Європи, і особливо в країнах колишнього СРСР, обумовила те, що практично всі ці країни також стали членами цих міжнародних банківських організацій, але вже не як кредитори чи пайщики, а як позичальники кредитів, адже умовою отримання кредиту у міжнародного банку є необхідність вступу як члена-учасника банку-організації. Також членство в неєвропейських регіональних організаціях багатьох країн Європи зумовлюється їхнім історико-культурним розвитком (членство Албанії та Боснії й Герцеговини в організації «Ісламська Конференція») та географічним розташуванням (членство Росії в організації АТЕС, АРФ, ШОС).

Серед групи субрегіональних та локальних МУО країн Європи переважають такі, що утворені задля більш тісного культурного, митного, економічного співробітництва в межах певного природного регіону – навколо морського басейну (Рада держав Балтійського моря, Чорноморське економічне співробітництво, Балтійська Асамблея, Арктична Рада), історико-географічного регіону (Центральноевропейська ініціатива, Північне співробітництво та ін.).

Отже, якщо порівняти країни Європи за сумарним показником їхнього членства в МУО (нажаль, через обмеження обсягу публікації не можемо навести детальний перелік МУО по кожній державі Європи, що нами аналізувався), то можна виділити певні кількісні групи держав (рис. 1).

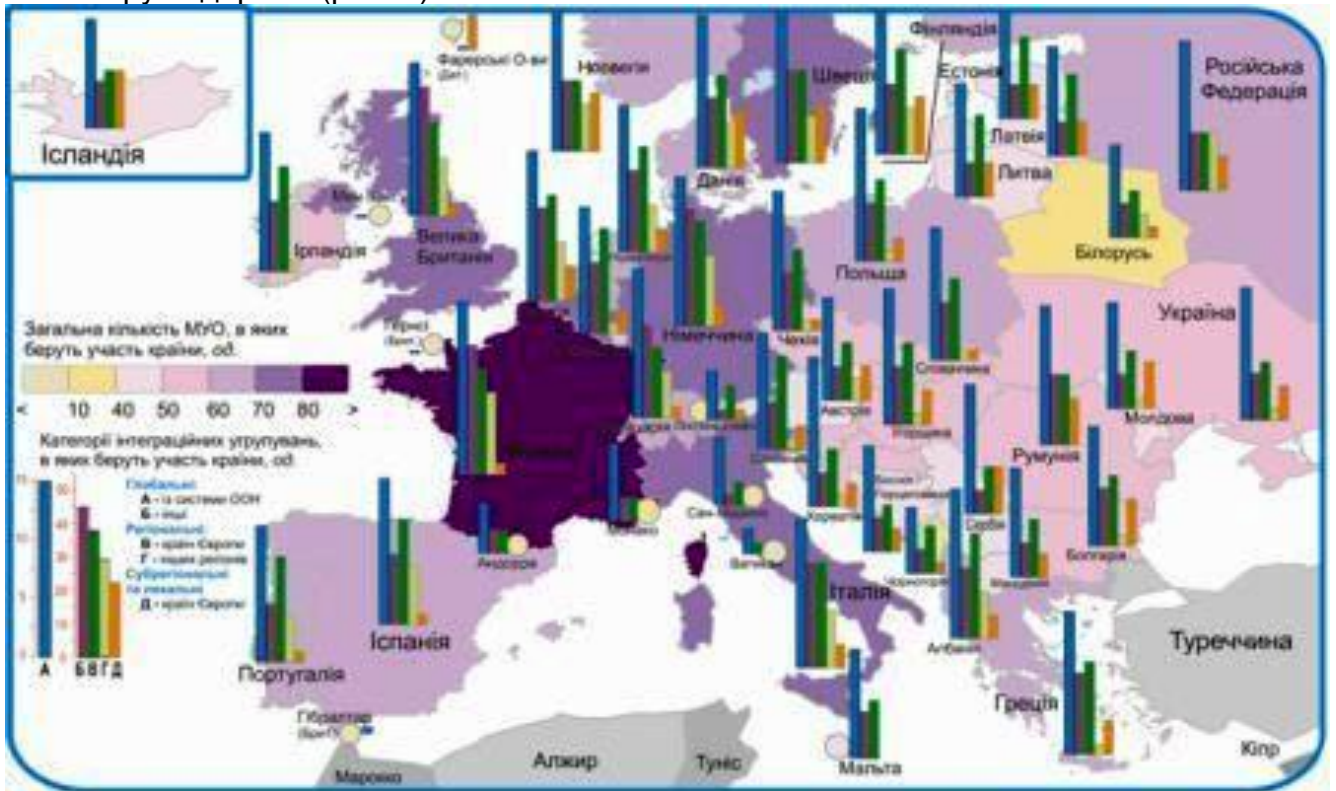

Рис. 1 Кількісні показники інтеграційних процесів в Європі

1). Країни, що мають найкількісне представництво в МУО – це 6 держав Європи, що входять у понад 70 організацій (Франція, Німеччина, Велика Британія, Швеція, Бельгія, Італія), тобто, в основному класичні країни Західноєвропейського регіону.

2). Країни із значними показниками кількості членства в МУО – держави, що беруть участь в 50 – 70 МУО: це велика група країн Північної і Південної (в основному, беруть участь у понад 60 організаціях), Центральної та Східної Європи (переважно від 50 до 65 організацій). До цієї ж групи відноситься й Україна, що бере участь в 53 організаціях. Цікаво зазначити, що до цієї групи увійшли як «давні» країни, із тривалими строками власної незалежності (як-от, Данія, Нідерланди, Норвегія, Греція та ін.), так і порівняно «молоді» держави – країни «Нової Європи», строки незалежності яких не нараховують ще й повних 20 років (Хорватія, Словенія, Словаччина, Словенія тощо).

3). Країни із порівняно невеликими показниками кількості організацій, в яких вони беруть участь. Це 11 країн Європи, що беруть участь в роботі 35 – 49 МУО, переважно держави колишньої Югославії та СРСР – Прибалтійські країни, Молдова, Білорусь, Сербія, Македонія, Боснія і Герцеговина, а також Австрія, Ісландія й Мальта.

4). Країни із найнижчими кількісними показниками участі в МУО – це 10 країн Європи, що відносяться до групи «країн-карликів», які або тривалий час зберігали повний нейтралітет щодо членства в будь-яких МО, або делегували повноваження їхнього представництва у зовнішніх стосунках із світом своїм більш потужним сусідам (Ватикан, Андорра, Монако, Ліхтенштейн, Сан-Марино), а також група залежних країн Європи (фігурують в переліку залежних країн і території ООН або які мають особливий статус в складі тих держав, до яких вони увіходять), які входять лише до 1 – 2 МУО, переважно галузевих транспортних та зв'язкових організацій ООН, а в інших організаціях їх представляє «метрополія». Це Гібралтар, Гернсі, Мен, Фарерські Острови). Також до цієї групи відноситься й Чорногорія, яка лише минулого року проголосила незалежність (але вже є членом 27 МО).

Як показують розрахунки кількості МО, в яких беруть участь країни Європи, то беззаперечним лідером за цим показником в Європі є Франція, яка бере участь у 80 МУО, і ще в 6 є спостерігачем. Із цієї кількості організацій, де Франція бере участь, 65% (або 52 організації) відносяться до системи ООН.

Втім, просто кількісний аналіз «обсягів» членства країн Європи в МУО може бути не зовсім об'єктивним, якщо оцінювати досвід інтеграційних процесів тих чи інших країн. Для цього слід застосувати методику бальної оцінки.

Цікавим за суттю є показник оцінки досвіду інтеграційних процесів, що мають ті чи інші країни. Він складається в оцінюванні тривалості (строку) перебування тієї чи іншої країни в організації чи кількох організаціях. В даній роботі для країн Європи ми реалізуємо методику бальної оцінки досвіду інтеграційних процесів, сутність якої полягає в тому, що відбираються найбільші та найвпливовіші, найважливіші організації, в яких беруть участь переважна більшість країн регіону, встановлюються строки (дати) вступу країн регіону до них, і за розрахунком середнього арифметичного показника тривалості членства в цих організаціях кожної країни визначається показник середньої тривалості інтеграційного досвіду країни. Для реалізації цієї оцінки щодо країн Європи нами обрані чотири організації, в складі яких сьогодні беруть участь практично всі країни регіону, або до яких найбільше прагнуть вступити ті, що ще не є їхніми членами, які на сьогоднішній день найвпливовішими на континенті, за якими відомі дати вступу країн тощо. Отже, цим критеріям відповідають дві організації глобального поширення – Організація Об'єднаних Націй та Світова Організація Торгівлі, що входить структурно до ООН, а також дві регіональні організації – НАТО та Європейський Союз. За описаними вище принципами нами по кожній країні Європи розрахований показник середньої тривалості досвіду інтеграції. Отримані результати дозволили виділити п'ять груп країн (табл. 1).

Чорногорія має найменший в Європі досвід інтеграції, адже строк її перебування в ООН становить лише 0,5 роки – це «наймолодша» за часом утворення держава континенту.

Таким чином, як показують результати кількісного та бального аналізу інтеграційних процесів країн Європи, в середньому і за кількістю організацій, і за тривалістю перебування в них лідерами є «класичні» держави Західної Європи – Франція, Велика Британія, країни Бенілюксу, а найменші показники притаманні країнам, що утворилися на місці колишньої Югославії, а також для «країн-карликів» та Швейцарії, що зумовлюється історичними особливостями їхньої політики. Тож можна виділити наступні чинники, що впливають на кількісні показники членства країн Європи в МУО: особливості економічного розвитку, історико-політичні традиції, ступінь стабільності політико-економічного ладу, час набуття суверенітету.

Враховуючи той факт, що останні роки принесли Україні значні зміни у сприйнятті її міжнародною спільнотою, а також те, що після розширення ЄС Україна стала одним з його найближчих сусідів на сході, важливими завданнями щодо наукового вивчення

процесів євроінтеграції є визначення пріоритетів внутрішньо- та зовнішньоекономічного розвитку країни, місця України в Європейському регіоні та світі, геополітичної специфіки Європи на сучасному етапі, особливостей розвитку та розширення ЄС, відносини України з ЄС, перспективи міжнародної торгівлі України на основі принципів СОТ та вступу країни до цієї організації, значення для геополітичних процесів у світі військово-політичного блоку НАТО й основних напрямів співробітництва з ним різних країн європейських субрегіонів.

Таблиця 1 Бальна оцінка тривалості членства країн Європи в ООН, СОТ, НАТО та ЄС

Бали	Досвід інтеграції		Країни даної групи		Стисла характеристика
	Групи країн	Середня тривалість, років	Кількість	перелік	
5	Із найдавнішим досвідом	від 40 і більше	6	країни Бенілюксу, Велика Британія, Греція, Італія	одні з перших членів ООН, ЄС та НАТО
4	Із тривалим досвідом	20 – 40	9	Португалія, Швеція, Норвегія, Іспанія, Франція, ФРН, Данія, Ісландія, Польща	смуга із країн широтного простягання, як правило, т.зв. країни «Другого ешелону членів»
3	Із достатньо великим досвідом	10 – 20	11	Ірландія, Австрія, Угорщина, Албанія, Болгарія, Румунія, Мальта, Фінляндія, Росія, Білорусь, Україна	країни, які лише нещодавно стали членами ЄС та НАТО, а до ООН та СОТ увійшли практично від часу утворення цих МО. Росія, Україна та Білорусь не входять до СОТ, НАТО, ЄС, але ще за часів СРСР стали одними з засновників ООН і завжди мали в ній окреме від СРСР представництво
2	Із малим досвідом	5 – 10	9	Естонія, Латвія, Литва, Молдова, Словенія, Хорватія, Ліхтенштейн, Чехія, Словаччина	Переважно порівняно молоді держави Європи, які лише кілька років як вступили до всіх аналізованих МО, або які тривалий час зберігали нейтралітет щодо членства в МУО
1	Із найменшим досвідом	До 5	9	Швейцарія, Андорра, Монако, Сан-Марино, Ватикан, Македонія, Боснія і Герцеговина, Сербія, Чорногорія	

Література

1. Международные экономические отношения. Интеграция. / Ю.А. Щербанин, К.Л. Рожков, В.Е. Рыбалкин, Г. Фишер. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 128 с.
2. Шреплер Х.-А. Международные экономические организации: Справочник. – М.: Международн. отношения, 1999. – 456 с.
3. <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook> – Щорічний довідник ЦРУ «Книга фактів».
4. <http://www.euroa.eu.int> – Офіційний сайт Європейського Союзу.
5. <http://www.nato.int> – Офіційний сайт НАТО.
6. <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/696.htm> – сайт Міністерства зовнішніх справ України. Міжнародні організації.

НАДРУКОВАНО:

Афанасьєв О.Є. **Оцінка досвіду інтеграційних процесів країн Європи** // Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах: Матеріали IV Міжнар. наук.-прак. конф.: У 2-х т. / За ред. В.Й. Лажника і С.В. Федонюка. – Т.1. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – С. 121–126.